

Chaddash in Chutz La'aretz Part 2: What's Our Hetter?

Yoni Rabinovitch

1) תלמוד בבלי מסכת מנחות דף סח עמוד ב

אמר רב נחמן בר יצחק: **רבן יוחנן בן זכאי** בשיטת **רבי יהודה** אמרה, דאמר: מן התורה אסור, שנאמר: עד עצם היום הזה, עד עיצומו של יום, וקסבר: עד ועד בכלל... אמר **רבינא**, אמרה לי אם: אבוך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשבסר נגהי תמניסר, דסבר לה כר' יהודה, וחייש לספיקא.

2) משנה מסכת קידושין פרק א משנה ט

כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חוץ מן הערלה וכלאים רבי אליעזר אומר אף מן החדש.

3) משנה מסכת ערלה פרק ג משנה ט

ספק ערלה בארץ ישראל אסור ובסוריא מותר ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט... **החדש אסור מן התורה בכל מקום** והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים.

4) שולחן ערוך יורה דעה הלכות חדש סימן רצג סעיפים ב-ג

ב. איסור החדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים.
ג. תבואה שלא השרישה קודם לט"ז בניסן, אסורה עד שיבא העומר הבא. **הגה:** ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחר הפסח, מכח ספק ספיקא, ספק היא משנה שעברה. ואם תמצא לומר משנה זו, מ"מ דלמא נשרשה קודם העומר

5) הורי קדם חלק ב סימן קד (הרב מיכל שורקין)

ואשר מעתה מתישבא היטב קושית הגרע"א, דהא לש"נ חלוק ביסודו ההיתר בתבואה שהביאה שליש קודם העומר מתבואה שלא הביאה שליש אלא שנשרשה בלבד, דתבואה שהביאה שליש כבר חל בה איסור חדש והתירה הוא משום שהעומר התיר את האיסור חדש שבה, ומשא"כ תבואה שלא הביאה שליש יסוד התירה הוא כי היא מופקעת מאיסור חדש לגמרי, ומלכתחלה לא חייל בה איסורא דחדש, לא מצד שנה שעברה ולא משום שנה זו, וא"כ שתי שמות של היתר נפרדים הם, ושפיר כתב הרמ"א דהוי ס"ס ספק משנה שעברה, ספק נשרשה קודם העומר דשתי שמות חלוקים של היתר הם, והוי ס"ס משני שמות, ומבואר היטב דברי הרמ"א.

6) ב"ח יורה דעה סימן רצג

ומ"ש בין בשל ישראל בין בשל גוי. זה אינו מפורש בתלמוד גם הרי"ף והרא"ש בקידושין (רי"ף טו א, ורא"ש פ"ק סי' סב) ובסוף פסחים (רי"ף כח א, ורא"ש סי' מ"ב) וכן הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות מאכלות אסורות (ה"ב) כתב בסתם דהחדש אסור בחוצה לארץ **ומדכתב הרב בפרק י' דהלכות מעשר שני (הלכה ט) דערלה נוהג אף בשל גוים וגבי חדש לא כתב דנוהג אף בשל גוים אלמא דבחדש אין איסורו אלא בשל ישראל אבל לא בשל גוי, אלא שהתוספות** בקידושין סוף (דף (ל"ז) [ל"ו]) בד"ה כל מצות כתבו דבירושלמי משמע דחדש נוהג אף בשל גוים דפריך עלה ממתניתין דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל גוים משמע דחדש דקתני במתניתין נוהג בשל גוים עכ"ל התוספות וכיוצא בזה כתב במרדכי בשם ראבי"ה

ומהר"ם (דפוס לבוב סי' תעג) וכן כתב הרא"ש בתשובה וכן כתב הסמ"ק (סי' ריז) ואחריהם נמשכו האחרונים בתשובותיהם וכולם נתלו בדברי ר"י שבתוספות: אמנם המנהג פשוט במלכותינו לנהוג היתר ואף גדולי התורה שהיו לפנינו מהר"ר שכנא ז"ל ומהר"ר שלמה לוריא ז"ל ותלמידיהם לא היו אוסרין ושותין השכר שנעשה מתבואה שלא התירו העומר זולת מקצת חסידים מקרוב נזהרו באיסור זה. ואני בימי חורפי בלמדי מסכת קידושין לפני שלשים שנה שמתי אל לבי לעיין בהוראה זו וראיתי שאינה הלכה פסוקה ושאלתי את המאור הגדול כמוהר"ר ליבא בר בצלאל ז"ל והצעתי לפניו מה שהעליתי במצודתי גם לפני שאר גדולי התורה ולא היה מי שסתר את דברי וזה אשר כתבתי על דברי התוספות ותימה מאי ראייה מביא ר"י מהירושלמי דהא ודאי הוא דהא דפריך לשם אמאי לא תני חלה לאו אדברי רבי אליעזר דאמר אף החדש פריך אלא אתנא קמא דאמר חוץ מן הערלה והכלאים פריך אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה נוהגת בשל גוים כמו ערלה וכלאים דנוהג אף בשל גוים, והשתא איכא למימר דחדש אינו נוהג לרבי אליעזר אלא בשל ישראל... ולכן אין לשום גדול להורות הוראה לאיסור היפך המנהג שנהגו על פי גדולי ישראל להיתר ומי שרוצה להחמיר לעצמו מדת חסידות הוא ולא יורה לאחרים דלא ליתי לאינצווי **ודוקא במי שהורגל בשאר פרישות ומפורסם לחסיד רשאי לנהוג לאיסור גם בזו**

7) ט"ז יורה דעה סימן רצג ס"ק ד

...ומ"מ נראה לפי ע"ד ללמד זכות הגון על ההיתר בזה דהך איסור דחדש בח"ל הוא פלוגתא דתנאי בפ"ק דקדושין (דף ל"ח) ...דבגמרא לא איפסקא הלכתא בזה והיה לנו לומר דהלכה כתנא קמא דר"א דיחיד ורבים הלכה כרבים אלא דפסקו הרי"ף והרא"ש כר"א מדמצינו במסכת ערלה סתם מתני' כוותיה ואפשר שהיה לדון בזה ... ואם כן יש לנו לדון ולומר דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחיי של אדם תלוי בשתיית שכר שעורים ושבולת שועל כדאי הוא התנא קמא לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא איפסקא הלכה בפירוש בגמרא כר"א

8) רמב"ם הלכות תרומות פרק א

התרומות והמעשרות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין ושבין שם; וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצריים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות ארץ ישראל... נמצא כל העולם כולו לעניין מצוות התלויות בארץ, נחלק לשלוש מחלקות--ארץ ישראל, וסוריה, וחוצה לארץ... וחוצה לארץ נחלקת לשניים--ארץ מצריים ושנער ועמון ומואב, המצוות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

9) מגן אברהם סימן תפט

ונ"ל דהעולם סומכין על מ"ש רבינו ברוך דחדש בח"ל מדרבנן (וכ"כ בליקוטי מהרי"ל) לא גזרו עתה בח"ל כיון שאין אנו סמוכין לא"י עכ"ל, וכ"כ בת"ה סי' קצ"א בשם א"ז דחדש דרבנן והטעם דס"ל שהלכה כת"ק... וס"ל לר"ב דאף לת"ק אסור חדש מדרבנן ודוק' במקומות הסמוכין לא"י דומיא דתרומ' כמ"ש התוס' כנ"ל לדעת ר"ב וליישב מנהג העול' וכמדומה שכ"כ התי"ט אבל בעל נפש יחמיר במה שאפשר לו ליזהר:

10) ביאור הגר"א יורה דעה סימן רצג

הב"ח כשיטתו דס"ל אינו נוהג בשל עובדי כוכבים וכבר הכו על קדקדו כל האחרונים ושגגה יצאה מתחת ידו... ומ"א (ס"ס תפ"ט) רצה ליישב דברי סה"ת אבל דבריו דחוקים מאד וכתב בעצמו שרצונו ליישב המנהג אבל בעל נפש כו' אבל אין דבריו כדאי אפי' ליישב המנהג וט"ז כתב דבשעת הדחק כדאי כו' אבל בגמ' דנדה שם אמרו דאם אפסיק הלכה א"ל שעת הדחק וכבר איפסיק כאן במנחות שם

11) תלמוד בבלי מנחות דף פג עמוד ב – פד עמוד א

מתני'. כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ... גמ': כמאן? דלא כי האי תנא; דתניא, ר' יוסי בר רבי יהודה אומר: עומר בא מחוצה לארץ, ומה אני מקיים כי תבאו אל הארץ? שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ, וקסבר: חדש בחוצה לארץ דאורייתא היא, דכתיב: ממושבותיכם, כל מקום שאתם יושבין משמע, וכי תבאו - זמן ביאה היא, וכיון דאורייתא היא אקרובי נמי מקריבין.

12) רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק י הלכה ב

החדש כיצד כל אחד מחמשה מיני תבואה בלבד אסור לאכול מהחדש שלו קודם שיקרב העומר בט"ז בניסן שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, ובזמן שאין בית המקדש כל היום כולו אסור מן התורה, ובזמן הזה במקומות שעושין שני ימים טובים החדש אסור כל יום י"ז בניסן עד לערב מדברי סופרים.

13) רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז' הלכה ה'

אין מביאין מנחה זו אלא מארץ ישראל

14) ערוך השלחן יורה דעה סימן רצג סעיפים יט-כ

האמנם עתה שזכינו לאור זרוע לצדיק עתה לישרי לב שמחה ואין בזה שום ספק דהעולם סוברים כרבינו ברוך וריב"א ורבינו אבגדור הכהן ורבינו יצחק בעל האור זרוע ורבינו מנחם מעיל צדק ומרדכי גדול ומהרי"ל דחדש בח"ל דרבנן וכמו שביאר האור זרוע שיטתם הברורה דאוקי סתמא להדי סתמי ור"א ורבנן הלכה כרבנן ולדבריהם איסור חדש תלוי בעומר דממקום שאין מביאין עומר שם אין החדש נוהג דכן הוא פשטא דסוגיא דר"פ כל הקרבנות ... וכיון דהוי דרבנן הדבר פשוט כמ"ש הגדולים שלא גזרו על מדינות הרחוקות מארץ ישראל דכל מצות התלויות בארץ כשגזרו רבנן על ח"ל לא גזרו רק על המדינות הקרובות לא"י כמו תרומות ומעשרות ורק בחלה גזרו משום דהחיוב הוא בשעת גלגול העיסה.

15) משנה ברורה סימן תפט ס"ק מה

ומ"מ רוב העולם אין נזהרין כלל באיסור חדש ויש שלמדו עליהם זכות לפי שהוא דבר קשה להיות זהיר בזה ולכן סומכין מפני הדחק על מקצת הראשונים שסוברין שחדש בחו"ל אינה אלא מד"ס שגזרו משום א"י ולא גזרו אלא במקומות הסמוכין לא"י כגון מצרים ובבל ויש שלמדו עליהם זכות שסוברין שחדש אינו נוהג אלא בתבואה של ישראל אבל לא בשל עכו"ם ולפ"ז צריך להזהיר לישראלים שיש להם תבואה זרועה בשדות שלהם שניהגו בה איסור חדש. והנה אף שאין בידינו למחות ביד המקילין מ"מ כל בעל נפש לא יסמוך על התירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו כי להרבה גדולי הראשונים הוא איסור דאורייתא בכל גווי